

Els darrers temps de Pere III i la jurisdicció de Tarragona

Ezequiel GORT I JUANPERE

El darrer any de la vida de Pere el Cerimoniós, el 1386, va representar un moment de dificultat extrema per a la ciutat i el Camp de Tarragona, on no van mancar, fins i tot, alguns episodis bèl·lics. El rei, per les bones o per les dolentes, pretenia aconseguir d'una vegada per totes la jurisdicció completa de Tarragona, en lloc d'haver de continuar compartint-la amb l'arquebisbe, tal com sempre havia estat¹.

El precedents

Les relacions del rei amb l'arquebisbe fins el 1380.

El co-senyoriu a la ciutat i el Camp de Tarragona havia provocat molt sovint friccions entre el rei i l'arquebisbe, però sembla que la qüestió no havia passat mai d'aquí. En temps de Pere III però, tot va ser força diferent.

Hom situa l'inici de les desavinences entre Pere III i l'arquebisbe -en aquesta època, Pere de Clasqueri- a l'entorn del 1360. La relació entre un co-senyor i l'altre es va mantenir fluctuant, amb moments de tensió i moments de calma. Segons l'opinió de Recasens, fins el 1370 hi va haver un "període

1. L'estructura senyorial de la ciutat de Tarragona és una qüestió força divulgada, la qual cosa ens estalvia reiterar-la novament aquí. En tot cas, citem algunes obres bàsiques: FONT RIUS, J.M.: "Entorn la restauració cristiana de Tarragona, Esquema de la seva ordenació jurídica inicial", dins *Boletín Arqueológico* (1986) ps.83-105; També dins *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*, Barcelona (1985) ps.93-111. RECASENS, J.M.: *La ciutat de Tarragona*, v.II, Barcelona, 1975. MORERA E.: *Tarragona Cristiana*, v.I, Tarragona (1897). CORTIELLA, F.: *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona 1984...

d'escaramusses, que de fet constituí una escalada de provocacions del sobirà alimentada per la intransigència i manca de tacte polític del prelat"².

La crisi veritablement important entre ambdós, de fet, no va esclatar fins a l'entorn del 1374.

La ciutat de Tarragona, atada pel rei, va intentar desfer-se de la senyoria eclesiàstica per passar a ser una població exclusivament reial. Les turbulències van arribar fins el punt que el mateix castell de l'arquebisbe va ser assaltat per la multitud. El 1375 ambdues parts van arribar a un acord, encara que això no va significar la fi de les hostilitats.

El Cisma d'Occident.

Pere de Clasquerí va morir el 9 de gener de 1380, a Agde, mentre era en camí de Tarragona, tot tornant d'Avinyó. Dos anys abans, el 1378, havia esclatat l'anomenat Cisma d'Occident, amb la divisió de l'Església entre l'obediència a un o altre papa. I el Cisma, malgrat que potser indirectament, a la pràctica sí que va resultar decisiu per al descabdellament dels fets esdevinguts el 1386 a la ciutat i el Camp de Tarragona, segons podrem veure al present treball.

La relació de la política tarragonina de Pere III amb el Cisma, es pot dir que ja va començar en el mateix fet inicial de no voler reconèixer cap dels dos papes com a veritable. El nostre rei, doncs, amb la seva postura -evidentment interessada- es va mantenir sempre "indiferent" als dos papes.

La conseqüència immediata d'aquesta indiferència per a Tarragona va ser la impossibilitat de proveir la Seu tarragonina d'un nou arquebisbe, car la seva provisió corresponia al papa i, en aquests moments, i encara per un espai de més de sis anys, cap dels papers cismàtics seria reconegut pel rei com a veritable.

Una altra conseqüència immediata, i no només relativa a la Seu tarragonina, va ser la confiscació dels béns de la Cambra Apostòlica, perquè "no sien barrejats ne vinguen en mans de qui no deuen", a més del no pagament dels censos que devia al papa, i l'atribució de la tutela -"sense aparença d'usurpació" diu Tasis³- de l'autoritat eclesiàstica als seus Estats.

És dins d'aquest esquema general, i sense el destorb que suposava la presència d'un arquebisbe a la Seu, que Pere III va continuar insistint en la seva vella qüestió jurisdiccional a Tarragona.

2. RECASENS, *Op.cit.* p.309.

3. TAVIS, R. *La vida del rei En Pere III*, Barcelona, 1961, p.316. L'actitud de Pere III vers l'Església va provocar sovint enfrontaments, sobretot per la deria reial de Tarragona. Així sabem que va existir un conflicte greu entre Pere III i Gregori XI pel comportament del rei vers l'Església al seu regne (Vegi's MOLLAT, G. "Grégoire XI et la péninsule Ibérique" dins *Journal des Savants* (1960), ps.258 i 259.

La regència de Guillem Cescomes.

A causa de la mort de l'arquebisbe, el paborde Guillem Cescomes, com a primera dignitat de la Seu i segons determinaven les Constitucions Capitulars tarragonines, va passar a regir la Mitra, Seu vacant.

Es possible que el rei pensés que en aquell moment no havent-hi cap arquebisbe, podria aconseguir més fàcilment els seus propòsits respecte Tarragona. I, de fet, des dels primers temps de la regència de Guillem de Cescomes, el rei va intervenir directament als afers tarragonins; i encara, no només en els de jurisdicció Civil, sinó també eclesiàstica, tal com ho prova, si més no, el nomenament d'un nou cambrer, quan la provisió d'aquesta dignitat pertanyia al papa⁴.

Però el paborde tarragoní lluny del que pretenia el rei, es va mantenir ferm -fins on li va ser possible- en la defensa de la Mitra. D'això, en coneixem alguns exemples.

Així sabem que el 1383 Guillem Cescomes, com a regent de la Mitra, va posar dificultats al nomenament reial de Pere Bernat Pujol com a veguer tarragoní, per part de l'arquebisbe, encara que finalment va acabar acceptant-lo.

Sembla que inicialment, a prec de la reina Sibil·la de Fortià el paborde havia accedit al nomenament, però després hi va posar alguns impediments. Almenys sabem que retardava el nomenament efectiu, ja que en aquesta ocasió no solament no es tractava del veguer reial (el nomenament efectiu del qual era condicionat a la concessió del vist-i-plau que preceptivament havia de donar l'església), sinó que es tractava del veguer eclesiàstic, el nomenament del qual no corresponia pas al rei, sinó a l'arquebisbe.

Així, Pere Bernat Pujol, que havia d'ocupar el càrrec de veguer per sant Joan de juny, en ple més de juliol presentava un requeriment al paborde, que aleshores era retirat al castell de la Selva del Camp: "E com vos siat stat pregat e request pel Sr. Rey e per la Sra. Reyna e request ab lletres citatòries pel honrat Capítoll, que lo Pere Bernat Pujol deguessets metre en possessió de la dita vegueria, segons que promés haviets a la dita Sra. Reyna, e açò no havian volgut fer..."⁵. I encara sabem que també va ser presionat pel cambrer de la Seu tarragonina a favor d'aquest nomenament⁶.

4. Per reserva apostòlica. Sobre la Cambreria el segle XIV, vegi's GORT, E.: *Els senyors feudals de Reus*, Reus, 1989.

5. PIE, J. *Annals inèdits de la vila de La Selva del Camp de Tarragona*, Tarragona, 1984, p.99.

6. Id. p.100. Hom diu que Pere Bernat Pujol, veguer, era germà del cambrer Bernat Pujol (MORERA, op.cit. v.II p.609) i que eren parents de la reina Sibil·la de Fortià. La reina va procurar complaure els seus parents, tot situant-los en llocs destacats. I d'aquí l'interès de la reina en aquest nomenament. De la mateixa manera cal suposar la seva intervenció en el moment, com veurem al seu lloc, del canonge Bernat Pujol com a cambrer de la Seu de Tarragona.

Trobem un altre exemple de l'oposició del paborde als interessos del rei, en la carta que la reina va dirigir a Guillem Cescomes el 23 de maig de 1383: "Entès havem que vos metets tot empatxe que podets a nostre car cosí lo comte de Prades sobre.l arrendament per lo senyor rei a ell fet del archabisbat de Terragona, en tant que ell no pot haver les rendes, fruyts e diets, ne exercir les iureddiccions d'aquell, ne les altres coses qui.ls son stades arrendades" (...) "Et siats cert que no menys n.és agreujat lo senyor rei e no sens raó, car de ninguna altra dignitat per ell arrendada no ha haut ni ha clam ne affany sinó per aqueixa..."⁷.

Si més no, doncs, sabem que el rei arrendava els béns de l'església sense contradicció del Capítol, a excepció, és clar, del paborde. De tota manera, tampoc no es pot dir que el rei i el paborde estessin enfrontats en tot moment. Així, ens consta una lletra datada a Vilafranca pel 10 d'agost de 1384, en la qual, Pere III es dirigeix "a tots sengles oficials seus, en que.ls mana donar favor y ajuda a Guillem Cescomes, paborde de Tarragona, portant-veus del archebisbe Seu vagant, per a que pugua exercir la jurisdicció eclesiàstica en tot sos sotmesos"⁸.

Davant el constant litigi entre ambdues parts, en principi sorprèn aquesta lletra reial a favor del paborde. ¿Cal pensar en un acord entre les dues parts? ¿O potser cal pensar en una submissió circumstancial del paborde a la voluntat reial?

En qualsevol cas Guillem Cescomes havia de continuar defensant els drets eclesiàstics que aleshores tenia en custòdia, sempre, és clar, en detriment de les pretensions reials.

Però el rei també tenia alguns partidaris dins el Capítol tarragoní, i aquí és com entra en joc un altre personatge clau per al desenvolupament dels fets de 1386: el cambrer.

El cambrer Bernat Pujol.

El canonge Bernat Pujol, que el 1381 ocupava la dignitat d'ardiaca de sant Llorenç, a la mateixa Seu tarragonina, va ser nomenat cambrer pel rei, a causa de la mort -el 1381- de l'anterior cambrer, el cardenal Pere Flandrin.

En aquest nomenament hom ha volgut veure una mostra més de les gestions de la reina Sibil.la de Fortià a favor dels seus parents. No en va, segons aporta Blanc, Bernat Pujol era "un cavaller ... molt propinc de la reyna Fortiana"⁹.

7. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Cancelleria. Reg. núm. 1589 f. 106v.

8. Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT), index Vell, f. 62v.

9. BLANC, J. *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, Tarragona, 1951 v.II p.66. És curiós que BLANC citi Bernat Pujol com a "cavaller" i no com a canonge. En aquesta interpretació el va seguir MORERA (op.cit. v.II p.609), que el cita com a "un particular llamado Bernardo Pujol". Sabem, per la lletra reial de nomenament, que aquest personatge el 1381 era canonge i que ocupava la dignitat d'ardiaca de Sant Llorenç.

La primera notícia coneguda d'aquest personatge com a cambrer és a Reus, el dia 11 de març del 1381. A la data esmentada es va llegir a la plaça de Reus una lletra tramesa pel rei, en la qual es deia que, com que Urbà VIè i Climent VIIè s'estaven disputant el papat i davant de aquesta qüestió ell se sentia confús sobre quin era el papa que havia d'obeir, havia determinat d'ésser indiferent als dos. Aleshores, ja que cap dels dos papes no podia cobrir les vacants que s'havien produït a l'església de Tarragona, ho feia ell mateix, tot justificant-se en una disposició de Gregori XIè.

Així que nomenava cambrer l'ardiaca de sant Llorenç, Bernat Pujol, i manava que a continuació se lo donés possessió de la dignitat i, pel que fa a Reus, de la vila¹⁰.

Volem creure que inicialment el paborde es devia oposar a aquest nomenament regí, i que probablement hi va haver una sèrie de negociacions a l'entorn d'aquest afer. La qüestió és que el paborde no va acceptar Bernat Pujol com a cambrer fins dos mesos més tard. Si més no, sabem que no va ser fins el divendres, dia 10 de maig d'aquest mateix any, que el nou cambrer va prendre possessió corporal del seu domini de Reus.

Així ens consta el referit acte: "E los dits jurats e homens del loch de Reus atenes que.l senyor paborde portant veus de arcabisbe, la esgléa de Terragona vagant, a proveït ab consentiment del honrat Capitoll de la dita esgléa de Terragona (...) a vos mosènyer en Bernat Pujol de la Camareria de la esgléa de Terragona vagant (...) e açà aia fet ab certa condició e forma, ço és si emperò e en quant de dret a pogut e sens perjudici de algun altre qui en la dita cameraria per aventura agés milor dret, per ço los dits jurats e hòmens de Reus volens complir lo manament a els fet per lo dit senyor portant veus, són aperelats e aperelats se offeren de rebre vos mosènyer en Bernat Pujol damunt dit per camarer de la esgléa de Terragona e he fer a vos axí com a camarer tot ço que sien tenguts..." concretant també, és clar, que era acceptat "sens perjudici del dret d'altri qui per aventura en la dita cameraria agés melor dret"¹¹.

Sembla clar, doncs, que hi va haver una negociació i que el rei es va sortir amb la seva; però que, tot i el reconeixement del paborde, aquest només l'acceptava com a cambrer de manera condicional. De fet, a Tarragona, i tret dels canonges fidels al bandol reial, més aviat sembla que ningú no va acceptar Bernat Pujol com a veritable cambrer. D'aquí que, el 1386, en citar-lo el Consell tarragoní, ho faci com a "lo camarer de Reus" i no pas, simplement, com "lo camarer", sense més. D'aquí, també, finalment, aquestes paraules del procura-

Es possible que Bernat Pujol fos ardiaca des de l'any 1375 o 1376, ja que CAPDEVILA, S. (*La Seu de Tarragona*, p.163), en donar la relació d'ardiaques, no en cita cap des de l'any 1375 fins el 1383, CAPDEVILA, tanmateix, el documenta entre els anys 1396 i 1410.

10. Arxiu Històric Comarcal de Reus (AHCR). Protocols. Manual 1381, s/f.

11. AHCR, Id.

dor senyorial, a Reus, el 1387¹²: “...bé saben els [jurats de Reus] que lo dit en Bernat Pujol no era camarer, com la cameraria la qual vaga per mort del cardenal de sent Eustaqui [Pere Flandrin], fos del dit senyor cardenal per donació feta ha ell per lo papa: lo honrat Capítol de Terragona no podia ordenar dels benifets que tenen los cardenals, no.n pot ordenar algú sinó lo papa, ni plàcia a Déu que lo dit Bernat Pujol fos agut per camarer ya que el se apellàs de fer aytal, com fos intrús...”.

La crisi del 1386

El primer període.

Guillem Cescomes va continuar posant tants impediments com va poder a l'agressiva política de Pere III contra la jurisdicció de l'església tarragonina. Així va arribar un moment en què el rei havia de creure que l'única manera de sortir-se definitivament amb els seus projectes era apartant el paborde de l'administració de Tarragona i passant-la a un dels canonges que eren al bàndol reial. Evidentment, si aconseguia prendre la jurisdicció de mans del paborde -primera dignitat capitular-, havia de recaure en la persona del cambrer -que era la segona dignitat. I el cambrer, segons ja hem vist, era Bernat Pujol, un canonge que devia la cambreria, justament, al rei.

Bernat Pujol, doncs, amb l'ajut dels canonges Galcerà d'Anglesola -cabiscol-, Ramon de Bosc -prior- i Pere Fàbrega¹³, a més del suport reial, va intentar sostreure la jurisdicció al paborde. I com, que per fer aixó els calia tenir alguna justificació que fes vàlida la inhabilitació de Guillem Cescomes, es va dir que el paborde era vell i estava malalt¹⁴, i per tant inhàbil per suportar les càrregues que comportava el bon govern de l'església.

Potser el rei, i els seus, confiaven trobar un camí més planer però, si és que pensaven aixó, aviat van comprovar tot el contrari. Així ens ho diu el canonge Blanc¹⁵: “Vent lo rey que no podia exir-ne ab la sua, tractà ab manya ab los canonges y Capítol que llevassen lo govern de l'archebisbat al paborde, ab títol que ere molt vell y no podia regir-lo, y lo donassen y entregasen al camarer de la Seu (...) per a que axí ab més facilitat y ab sciència y ab paciència de la Iglésia se apoderas de tot. Però los canonges y Capítol, suspitant que la demanda del rey ere ab segona intenció, no volgueren condescendir ab ella, y respongueren que lo

12. AHCR, Manual 1387 s/f. (10 juliol 1387). Pels temps immediatament posteriors, a Reus, vegi's GORT, E. *Pere de Luna i la senyoria de Reus*, Reus, 1987.

13. PIE, op.cit. ps.100-101.

14. Id., p.110 Segons la lletra que Bernat de Vilademany va trametre el dia 6 de novembre als llocs del Camp, el paborde patia de “*epileutica infirmitate*” a més de ser massa vell.

15. BLANC, op.cit. v.II ps.66-67.

paborde no havia donat ocasió a que se li fes tal agravi... “ Hi va haver, doncs, un enfrontament entre ambdues parts que després havia de transcendir moltíssim de l'àmbit jurídic que aquest problema s'havia de plantejar inicialment, per passar a la via dels fets mitjançant l'ús de la violència.

Les primeres accions del cambrer havien de començar pel mes de febrer, o potser pel mes de març. Sigui com sigui, la primera notícia documentada a Tarragona d'aquests fets, no ens consta fins el dia 26 de març, en boca del Consell tarragoní: “que com mossèn Galceran d'Anglesola e lo camarer de Reus s'esforcen de quitar lo senyor paborde portantveus d'archebisbe”¹⁶. La ciutat de Tarragona, que uns anys abans -a la crisi del 1374-1375- havia intentat alliberar-se de la jurisdicció eclesiàstica per esdevenir solament ciutat reial, ara es mostrava d'una manera ben diferent.

La posició de la ciutat va ser en tot moment conciliadora entre les dues parts en litigi. A més, la ciutat, com tot el Camp de Tarragona -potser amb raons evidents- es va alinear al costat del paborde en una actitud de defensa de la legalitat vigent¹⁷.

El 26 de març, el Consell tarragoní va acordar formar una comissió, formada per un representant de la ciutat, un del Camp i un del Capítol, “tots ensemps, tracten ab lo dit senyor paborde, ab mossèn Galceran d'Anglesola e ab lo camarer per tal forma que si fer-se pot los tolguen de la qüestió que han e que hagen bona pau e concòrdia”¹⁸. I encara preveien la possibilitat que el Camp i el Capítol no volguessin enviar representants a aquesta missió. Finalment, perquè encara que de moment no es digui de manera documental, aleshores ja era ben clara la mà del rei en tot aquest afer, també van resoldre d'escriure “al senyor rey e a qui ells [els cònsols] volran, a escusió del dit senyor paborde, e que facen testimoni de veritat de sa bona fama”.

Cal creure que el Consell tarragoní va actuar immediatament i que es va formar l'esmentada Comissió, encara que els resultats dels seus treballs, en qualsevol cas, havien de ser necessàriament nuls, pel fet que no es tractava d'una simple picabaralla entre les dues dignitats capitulars, sinó que el que de fet es debatia eren uns interessos molt més alts.

Mentrestant el cambrer i els seus continuaven insistint, tant a Tarragona com al Camp, la qual cosa va fer que, amb data de 3 de maig, el paborde alertés

16. *Actes Municipals. Col·lecció de documents de l'Arxiu Històric Municipal de Tarragona* (des d'ara, Actes), v.5 p.134.

17. Pel que fa a Reus, el cambrer era el senyor directe, cosa que ens justificaria aquesta postura discordant. I pel que fa a Tarragona, CORTIELLA, a la introducció històrica del v.6 de les *Actes* p.10, justifica la posició de Tarragona -tan diferent de la del 1374- amb la por de la ciutat a l'excomunió: “Un altre factor que considerem encara molt viu en aquesta època és la gran por que es tenia de caure en la punició de l'excomunió (...) que implicava una infinitat de contratemps per a tots els inculpats i en el millor dels casos uns forts desembossos econòmics. Potser aquesta última raó fou el motiu principal que impulsà el Consell de Tarragona a defensar la causa del paborde...”.

18. *Actes*, v.5 p.134.

tots el pobles del Camp del què estava succeint, informant-los que el cambrer amb alguns canonges més “han fet e fan son poder ab lo senyor rey” contra la seva autoritat en temps de Seu vacant, i els manava “sots deute de la feultat e homenatge”, que no obeïssin a ningú més que a ell, i l’ajudessin i defensessin “contra los dits canonges e tots altres (...) segons que devets e sots tenguts”¹⁹.

Tot i la gravetat de la situació, el Consell tarragoní sembla que no va tornar a parlar d’aquest afer fins el 18 de maig, moment en què el prior de Roda i Bernat Pelegrí informaven el Consell “com lo camarere algunes altres persones segons que.s diu se vullen esforçar ab lo senyor rey e ab la senyora reyna e ab d’altres persones de gitar lo senyor paborde...”²⁰.

En aquesta ocasió, el Consell va resoldre enviar uns missatgers al rei, per tal d’informar-lo “dels fets e de la fama del dit senyor paborde”, i demanar-li “que plàcia al dit senyor (...) que ho vulla tornar al primer estament”. A més, també calia informar el rei de la lletra que el paborde els havia enviat, segons la qual “mana als hòmens de la ciutat en pena de feultat que.l deguen mantenir e defendre (...) per tal que la ciutat ne sia escusada e no n’haja ne.n correga algun perill”. D’aquesta manera, sense arriscar res, els tarragonins pretenien ajudar el paborde i justificar la ciutat davant el rei.

Es probable que el cambrer es trobés per aquestes dates a Barcelona, perquè el Consell va enviar els missatgers “per supplicar lo senyor rey e per parlar ab totes altres persones qui en açò hajen feta instància contra lo dit paborde”. O potser el cambrer aleshores ja era a Reus, lloc on, si més no, sabem que era almenys al mes de juny.

En qualsevol cas el que si és segur és que el cambrer no era a Tarragona, car també es va elegir un cert nombre de persones per tal que “rahonen e deffenen lo dret del dit senyor paborde e de la ciutat” en el cas que “lo dit camarer ne altres persones venien ací en la ciutat ne volien qítar lo dit paborde”.

Les negociacions.

Segons Blanc, i sense concretar la data, el rei va cridar els canonges a Barcelona “per a obligar-los allí a que fessen lo que se.ls avie demanat per part sua, y no volgueren anar-hi” i va ser per aquesta causa que el rei “los féu cridar per rebeldes i enemichs seus”. La conseqüència immediata d’aquesta crida seria la vinguda al Camp de Bernat de Vilademany amb la gent d’armes, entrant a la comarca “ab gran rigor, fent més mal y danys en lo Camp que no hagueren fet a ser gents estrangeras”²¹. Blanc ens presenta en una ràpida seqüència el desenvolupament de tots els fets. És possible que inicialment els canonges es neguessin

19. PIE, op.cit. p.101.

20. *Actes*, v.6 p.29.

21. BLANC, op.cit. v.II p.67.

a veure el rei; però, en tot cas, el que sí sabem és que hi va haver uns mesos de negociacions -o almenys d'intent de negociació- amb el rei i amb les altres parts interessades.

Així, ja hem vist com el 26 de març el Consell tarragoní ja proposava una primera comissió per negociar directament entre les dues parts en litigi, i com el 18 de maig ja s'enviaven uns missatgers al rei. Durant uns mesos, doncs, no veurem altra cosa que reunions comunals, amb un continu anar i tornar de missatgers i correus de Barcelona, amb la participació de la ciutat, el Camp i l'església de Tarragona²².

I a Reus també se'n van enviar, de missatgers. Si més no, pel mes de juny en tenia un parell de documentades: la primera es va fer als primers dies del mes. Dos ciutadans, Arnau Maçó i Arnau Ramon "anaren a Reus de part de la ciutat per parlar ab lo camarer per ço que levassen de contrast o divís que lo reverent peborde ha ab lo camarer". Uns dies més tard -a mitjan mes- van ser un ciutadà, Garcia del Son, i un canonge, Guillem de Galliners, els que van repetir una missatgeria ben semblant a l'anterior²³.

A aquest afer, encara se'n van afegir d'altres esdevinguts els mateixos mesos, com és el cas de la lluita entre el Pla i Cabra, que va obligar la ciutat de Tarragona a treure la bandera, tot i que també es va intentar negociar una concòrdia entre les parts.

Però a més d'aquest afer -de tipus local- també n'hi va haver de altres que encara havien d'ajudar a enverinar més la prou difícil ja de per si situació de la ciutat i el Camp de Tarragona davant del rei. Per exemple el "princeps namque" -que Morera considera el fet determinant de la decisió reial d'imposar el cambrer a la Seu tarragonina²⁴-, el "jubileu" de Pere III amb motiu dels seus cinquanta anys de regnat, o bé l'enfrontament del duc Joan amb el rei. Qüestions en què la ciutat i els llocs del Camp van haver d'actuar amb molta prudència.

El veguer Pere Bernat Pujol.

Aquest personatge, que tal com hem vist més amunt havia estat imposat com ha veguer el 1383, ja residia a Tarragona -segons Morera- des del 1381 i, conjuntament amb la seva esposa Agnès, havia comprat la castlania -amb tots els seus drets- del castell de Mangons.

El 1386 el rei el va tornar a nomenar veguer. Si en la primera ocasió el rei va forçar el seu nomenament per tal de tenir un home seu com a veguer per l'església, pensem que ara aquest nomenament també havia de formar part de l'estratègia reial pel control jurisdiccional de Tarragona.

22. *Actes*, v.6. passim.

23. *Actes*, v.6 ps. 84 i 86.

24. MORERA, op.cit. v.II p.613.

Si més no, sabem que, malgrat que el nou veguer no havia de prendre possessió fins el 24 de juny i malgrat que el rei no informés la ciutat de Tarragona d'aquest nomenament fins el 16 de juny, de fet Pere III ja havia signat el nomenament el 4 de febrer²⁵, és a dir, més o menys als moments en què suposadament havia de començar la lluita entre el cambrer i el paborde.

Però tot i la lletra del rei, i que en aquesta ocasió Pere Bernat Pujol era nomenat veguer reial i no pas eclesiàstic, la ciutat es va negar a acceptar-lo com a tal, tot justificant-se en un privilegi signat pel duc Joan -i confirmat pel mateix Pere III-, segons el qual el càrrec de veguer no podia ser concedit a una persona amb residència a la ciutat o al Camp de Tarragona. Així és que el nou veguer no va poder prendre possessió del seu càrrec tal com estava previst, el 24 de juny.

Pere Bernat Pujol, és clar, va protestar a la ciutat, però sense èxit, ja que uns dies més tard, el dia 28 de juny, el Consell tarragoní manifestava el seu suport a les gestions que portaven a terme els cònsols en defensa dels privilegis de la ciutat davant el pretès veguer.

I de fet, sembla que havien de tenir raó en defensar-se d'aquest personatge, així com també d'altres membres del bàndol del cambrer, com és el cas de Bernat de Tamarit, car diu el Consell en aquesta mateixa sessió "que com Bernat de Tamarit faça gran instància en mantenir en Pere Bernat Pujol contra la ciutat..."²⁶.

Mentrestant, la protesta tarragonina ja havia arribat al rei, que aquell dia mateix va revocar el privilegi concedit pel duc de Girona alhora que comminava la ciutat a acceptar el nou veguer²⁷.

Davant la lletra reial, el 12 de juliol, el paborde va donar ordres en sentit contrari a la ciutat, manant que no s'acceptés aquest veguer, cosa que justificava en el fet que el rei no podia nomenar un veguer en la persona d'un enemic del prelat. I encara els manava que no acceptessin la revocació del privilegi esmentat, ni cap altra qüestió proposada pel rei, ja que ell no podia ordenar res en territori de l'església, si no comptava amb l'acord de la mitra, perquè aquests manaments reials resultaven dictats en perjudici de la jurisdicció comuna²⁸.

L'endemà la ciutat feia seva l'ordre del paborde, acordant que els privilegis de la ciutat serien defensats, i que s'havia d'informar "de les coses qui són estades fetes" als missatgers que la ciutat tenia a Barcelona, cara a continuar les negociacions amb el rei²⁹.

Aquell mateix dia -13 de juliol- el Consell tarragoní es plantejava encara una altra qüestió entorn a Pere Bernat Pujol. Sembla que devia córrer el rumor que el veguer reial volia entrar a la ciutat de nit i comptava de gent d'armes

25. ACA, Reg. 978, fs. 60v i 27r.

26. *Actes*, v.6 ps.40-41.

27. ACA, Reg. 978 f. 62v.

28. MORERA, op.cit. v.II p.616.

29. *Actes*, v.6 p.45.

-”entre de nit ab companya estranya”-. El Consell, davant el rumor, va decidir inquirir la veritat d’aquestes notícies i, a la vegada, també va determinar posar guaites a la muralla per tal d’impedir qualsevol eventualitat d’aquest tipus.

Pere Bernat Pujol no va poder arribar mai a prendre possessió del seu càrrec.

L’actitud reial.

Davant el fracàs del cambrer Bernat Pujol per fer-se amb el control de la jurisdicció de la Mitra i davant els impediments que trobava el veguer Pere Bernat Pujol, el rei va canviar l’estratègia i va passar a la via executiva. Primerament ho va intentar amb la tramesa de funcionaris reials. I només després del seu fracàs, va utilitzar la violència. De grat o per força, la ciutat i el Camp de Tarragona s’havien de sotmetre a la seva voluntat.

Aquesta nova línia d’actuació potser ja va començar el mes de juny. Si més no, a les darreries d’aquest mes, el rei va enviar Roger de Montcada a Tarragona a “demanar e certificar-se de la qüestió que lo reverent paborde ha ab lo camarer, e que de açò que trobat haurà per letra sua, certificarà lo senyor rey”. La ciutat el va rebre amb un cert recel i per això es va acordar que el cònsols l’acompanyarien i protegirien els interessos de la ciutat, sense oblidar tampoc la possibilitat del suborn per tal de poder trametre al rei un informe favorable³⁰.

No ens consta quin va ser el resultat final d’aquest afer, però en qualsevol cas la ciutat va continuar rebent igualment la pressió reial. Així, el 4 de juliol -tot barrejant-se la qüestió del jubileu amb la del paborde i el cambrer- el Consell tarragoní podia afirmar coses com aquestes: “... la ciutat es posada en gran congoxa e açò per los privilegis e libertats los quals lo senyor rey ha atorgats a la ciutat e ara aquells no vol observar ni, ab reverència sua, no y vol fer justícia ni en lo fet de la ciutat, la hom toque fe e leyltat dels habitants en aquella par la qüestió del camarer e del paborde ...”³¹. De fet, les diverses qüestions que es mantenien alhora entre la ciutat, i el Camp, i el rei es devien sumar, tot precipitant la participació directa del rei a favor del cambrer.

Mentrestant, aquest darrer s’havia traslladat a Barcelona -¿o havia estat cridat?-, des d’on va continuar treballant per la seva causa. I així va enviar una lletra dirigida al Consell tarragoní, on probablement demanava el seu ajut per tal d’aconseguir la renúncia del paborde.

D’aquesta lletra només coneixem el comentari que va fer el Consell tarragoní, el dia 3 d’agost, en preparar la resposta al cambrer. Aquesta resposta havia de dir com els cònsols havien parlat amb el paborde i com aquest “a fi de

30. Id., p.40.

31. Id., p.44.

moltes paraules dix que no y renunciaria”³² Aleshores, quan la ciutat ja havia pres partit obertament pel paborde, sobta el fet que el cambrer escrigui als cònsols, i encara més el fet que ells facin una tal gestió davant el paborde. ¿Què els deia el cambrer en aquesta lletra?

Encara que la manca de documentació no ens permet una resposta clara, volem pensar que aquesta lletra contenia alguna amenaça per a la ciutat, ja que tot seguit el Consell va enviar un missatger a Barcelona “per donar una letra al camarer e per parlar ab aquell sobre alguns affers de la ciutat”³³.

El missatger va ser el donzell Berenguer de Muntçonís, que va sortir de la ciutat el dia 7 i no va tornar fins el 6 de setembre. Cal pensar que la seva gestió davant al cambrer havia de ser força llarga i que no s’havia de reduir a la simple tramesa d’una lletra. De la seva gestió amb el cambrer només sabem que va trametre una lletra als cònsols que va arribar a Tarragona el dia 21 d’agost, però de la qual també desconeixem el contingut³⁴. De tota manera, si més no, sembla clar que hi va haver una llarga negociació entre ambdues parts i que va caldre consultar alguns punts concrets al Consell taragoní al menys pel que fa al nostre missatger.

¿Cal entendre aquesta negociació com el darrer intent del rei per solucionar la crisi per la via de l’acceptació “voluntària” del cambrer? No tenim la resposta, és clar, però ens permetem assenyalar una constatació: a finals del mes d’agost, Pere III empenia definitivament la via executiva.

El 27 d’agost va arribar la notícia a Tarragona que es dirigien a la ciutat l’agutzil reial Francesc Munyós i Joan Despont, amb la missió concreta de donar possessió al cambrer i al veguer.

Es va crear una comissió immediatament -que havia d’estar formada pels cònsols, quatre canonges, quatre ciutadans, quatre representants dels pobles del Camp i pel noble Ramon de Pallars- que havia de sortir a trobar els delegats reials i allí, davant de notari -”ab tinta e ab paper”- havien de defensar els drets de la ciutat i el Camp.

El Consell també preveia la possibilitat que aquests delegats no vinguessin sols, sinó més aviat acompanyats de gent d’armes. En aquest cas, no se’ls permetria l’entrada a la ciutat, tret dels mateixos delegats i d’un total de vuit o deu persones més³⁵.

No sabem si aquests delegats van arribar o no fins a Tarragona, però sí que sabem que la seva missió va resultar infructuosa, perquè aquells personatges mai no van arribar a prendre possessió efectiva i també perquè dues setmanes després

32. Id., p.46.

33. Id., p.93.

34. Id., ps.93 i 96.

35. Id., p.49.

-i en concret, el dia 14 de setembre³⁶- el rei enviava novament dos comissaris reials -Berenguer de Tornamira i Joan Despont- amb una lletra de creença per “exercir alguns actes en la ciutat”. D’aquests dos personatges sembla que almenys el primer es va quedar al Camp per fer complir les ordres reials.

Tampoc ara sembla que els acompanyés l’èxit. I encara més, es va aconseguir que el rei retirés el nomenament de Pere Bernat Pujol com a veguer.

El nomenament de nou veguer va recaure en Berenguer Sallent, però aquest personatge, en presentar-se a Tarragona sense portar “les provisions acostumbrades del senyor rey per raó de la vegueria”, de moment tampoc no va ser acceptat.

A causa d’aquest nou contratemps, i a causa també -segons suposava el Consell tarragoní- de les paraules contra Tarragona que Bernat de Tamarit i Pere Bernat Pujol havien dit al rei, es va decidir a enviar una host al Camp, dirigida per Berenguer de Vilademany, que havia estat nomenat lloctinent general.

La rebel·lió dels pobles del Camp.

El mes d’octubre ja es va encetar la rebel·lió amb preparatius bèl·lics. El rei havia convocat el *princeps namque* i la ciutat, el primer dia del mes acordava treure la bandera, així com també acordaven demanar informació sobre com es regiria a Barcelona, Vilafranca del Penedes i l’Arboç.

També aquest mateix dia el Consell acordava reforçar els murs de la ciutat, organitzar les cinquantenes i desenes i preparar tots els aspectes tocants a la defensa de la ciutat³⁷.

Morera ha volgut veure en aquests preparatius i aquesta consulta a altres poblacions la primera notícia de la propera arribada al Camp de Bernat de Vilademany. Pensem que aquesta interpretació no és correcta ja que no és fins a finals d’aquest mes d’octubre quan hom parla de la propera vinguda d’aquest personatge. Així, el dia 28 d’octubre deia el Consell que el rei “fa venir ací alguns hosts reals e hòmens d’armes”, i afegeix més endavant “... que si cars és que les dites hosts a gents d’armes venien ací en la ciutat ne en lo Camp...”³⁸. És a dir, el dia esmentat sembla que la host reial encara no era al Camp.

Altrament, d’alguna manera les violències ja havien començat abans de l’arribada de Bernat de Vilademany al Camp. Així sabem que a Valls, a mitjan

36. Id., p.51. L’acta va datada així: “Divendres a XIII dies del mes de setembre”. MORERA, en canvi, donà la data del dia 14. Aquí hem continuat la datació de MORERA perquè el dia 13 de setembre no era divendres, sinó dijous. Així hem donat per vàlida la datació de divendres, 14 de setembre, perquè hem considerat que l’esmentada acta ha de contenir una errada d’impremta.

37. Id., ps.52-53.

38. Id., p.55.

mes d'octubre, la reina de Xipre³⁹ havia fet detenir alguns partidaris del cambrer, entre els quals es comptaven el fill i l'esposa de Bernat de Tamarit.

Valls, com els altres llocs del Camp, era partidari del paborde, i així la senyora jurisdiccional de la vila -la reina de Xipre- es va posar inicialment al costat de la vila, sense voler escoltar els manaments en sentit contrari del lloctinent reial, en Berenguer de Tornamira, que havia manat detenir els batlles i jurats vallencs “car no volen obehir a sos manaments”⁴⁰.

Semblantment a Valls, també havia de passar el mateix als altres llocs del Camp, i així podem suposar, si més no, força intents de detencions entre la gent més compromesa de cada lloc i potser encara altres violències. També podem suposar que a causa d'aquests fets als pobles de la Comuna s'havia de generar un estat de franca rebel·lió contra les ordres reials.

Així, cal pensar que la vinguda al Camp de la host reial havia de respondre més a aquesta probable situació de rebel·lia dels pobles que no pas, com deia el Consell tarragoní el 28 d'octubre, a les paraules que Pere Bernat Pujol i Bernat de Tamarit havien pronunciat contra Tarragona davant el rei, si no és que les “paraules” anomenades reflectissin aquest ambient de rebel·lió. Segons aquesta versió, “lo senyor rey mogut de fellonia per rahó de les dites paraules e per ço com no volen obeyr lo camarer per regidor, fa venir ací alguns hosts reals e hòmens d'armes”⁴¹.

L'assalt de Constantí i Riudoms.

El dia 28 d'octubre, i davant les notícies alarmants que arribaven sobre la imminent vinguda de la gent d'armes, el Consell tarragoní va prendre un seguit de mesures urgents:

La primera, i més important, requerir “ab carta pública” el paborde i el Capítol de la Seu perquè “deguen anar a Barchinone al senyor rey, ab creu alçada e ab sobrepellices vestits, cridant e demanant justícia”. Serien acompanyats, a més, per ciutadans i camperols.

Però mentre es preparava aquesta magna ambaixada calia actuar amb celeritat. Així, es va enviar un frare a Barcelona per tractar amb el rei “si fer-se pot, que les gents d'armes e hosts no vinguen en la ciutat ne en lo Camp” i es va encomenar a uns altres feres que anessin a trobar la host, si és que venia, “per tal que hom sàpia que hauran al cor de fer”. Al mateix temps, també se preparava la defensa de la ciutat, es posaven guaites entre “lo cloquer de la Seu e la torra

39. El 1382 el rei Pere III va cedir la jurisdicció de Valls a la seva cosina Elionor, reina de Xipre. Elionor era filla de l'infant Pere d'Aragó, casada amb Pere de Lusignan, rei de Xipre que va ser assassinat el 1369. El 1381 Elionor va haver de fugir de Xipre i Pere III l'acollí als seus estats.

40. ACA. Reg. 1589 f. 204r.

41. *Actes*, v.6 p.55.

de Miralcamp” i s’enviaven dos espies a Barcelona. Durant cinc dies, aquests espies van seguir els moviments de la host i informaren la ciutat⁴².

És molt probable que quan la ciutat feia aquestes preparatius, la host de Bernat de Vilademany ja fos en camí de Tarragona. Si més no, ens consta un assentament de clavaria, datat el dia 30, segons el qual es van enviar a cercar a Salou alguns barquers de la ciutat “com havíem noves que ls hòmens d’armes, les quals lo senyor rey enviava contra la ciutat e lo Camp, eren prop de Tarragona”⁴³.

Segons Morera, Bernat de Vilademany va congregar la host a Montblanc i des d’allí va passar a Reus, on va entrar el cambrer acompanyat de la host i dels comissaris regis Berenguer de Tornamira i Joan Despont, i va passar després a Riudoms per continuar vers Cosntantí, Vilabella i Valls⁴⁴.

Contràriament a aquesta opinió, creiem més factible que Bernat de Vilademany vingués des del Penedès i no des de la Conca de Barberà, i això per tres raons: perquè el lloctinent portava les host de Vilafranca i de l’Arboç (també l’acompanyava, però, de Montblanc i Cambrils. Aquestes dues cal suposar que s’hi van afegir quan el lloctinent ja era al Camp): i perquè el Consell tarragoní, el dia 30 d’octubre, situava la host reial prop de Tarragona.

A més, pensem que hi havia, almenys, no una sinó dues hosts: Berenguer de Tornamira en portava una i Bernat de Vilademany portava l’altra directament. El cambrer, al seu torn, també era acompanyat per força homes d’armes.

Fem aquesta distinció perquè sembla que l’atac sobre Riudoms va ser efectuat per una host dirigida per Berenguer de Tornamira, i no pas per Bernat de Vilademany. Si més no, sabem que aquesta host va ocupar el Castellnou -dins el terme de Riudoms- i que allí hi va haver un combat entre els riudomencs i la host reial: “molts [de Riudoms] mà armada vengueren combatre lo castel de Castellnou e los oficials del senyor rey qui aquí eren he aquells qui eren ab lo dit mossèn en Berenguer [de Tornamira] cridant-los ladres traydós”⁴⁵. Riudoms va ser pres, o almenys saquejat, (“he tot ço que de aquells poguesem haver ne pendre nos era dat en bona guerra per lo dit mossèn en Berenguer de Tornamira”). Es probable que després el cambrer hagués entrat a Riudoms; com a mínim sabem que aquesta vila va retre homenatge a mans de Bernat Pujol. Amb combats o sense, no ho sabem, aleshores també havien de restar en poder del cambrer les viles d’Alforja i de Vinyols.

Si Bernat de Vilademany hagués entrar al Camp des de Montblanc, sembla que primerament hagués hagut de combatre Valls, Alcover o la Selva del Camp. En canvi la primera notícia coneguda ens el situa prop de Tarragona i el primer lloc on és documentat és al setge de Constantí.

42. Id., p.100.

43. Id., p.98.

44. MORERA, op.cit. v.II ps.619-620.

45. AHCRC, Manual 1387, s/f (30 de novembre 1386).

I és des de Constantí -"datum in ravallo loci de Constantino"- que el dia 6 de novembre escriu a la ciutat i als pobles del Camp, manant que s'accepti el govern del cambrer, sota pena de patir la ira i la indignació reial, i de ser punits amb no res menys que mil morabatins d'or⁴⁶. El mateix fet de la tramesa d'aquesta lletra des de Constantí també ens fa suposar que aquesta vila va ser la primera a ser assetjada per Bernat de Vilademany.

L'ocupació de Constantí havia de ser relativament ràpida -a tot estirar, el setge no podia durar més d'una setmana-, car sabem que era allí el dia 6 i que el dia 11 -o abans- ja assetjava Valls, i també sabem que entre una data i l'altra s'havia de produir l'ocupació de Vilabella. I pel que fa a Riudoms, també havia de ser ocupat en aquestes mateixes dates.

El sector de Valls.

Davant la postura que mantenia Elionor -la reina de Xipre- a Valls, favorable al paborde, el dia 24 d'octubre la reina Sibil.la li va escriure dient-li, entre d'altres coses, que havia d'obeir els manaments de Berenguer de Tornamira, manant-li que posés en llibertat els presos que tenia, tot recordant-li que si gaudia de la jurisdicció de Valls era per concessió de Pere III, a qui devia complaure "o en altre manera hi hauria provehir"⁴⁷.

Davant la amenaça de Sibil.la, Elionor va canviar de parer, i va posar en llibertat els presos, tot escrivint Sibil.la per informar-la de la seva actitud favorable. El dia 6 de novembre, Sibil.la contestava favorablement la lletra d'Elionor, a la vegada que també informava Bernat de Vilademany i li pregava que "per contemplació nostra (...) vos pregam fervorosament e volem que en les execucions e fets perquè sots aquí, comportets e tractets favorablement la dita vila e los habitants en aquella, de quisa que la dita reyna [de Xipre] conega e senta que aquests nostres prechs li són estats fructuosos, car que part sua nos es estat offert que ella firmat lo fet de Terragona, los farà estar simplement a raó e açò que a nos volrem"⁴⁸.

Malgrat aquesta bona disposició de la senyora jurisdiccional, els veïns de Valls no hi van estar d'acord, i la vila va continuar ferma al costat del paborde.

Bernat de Vilademany, doncs, no va poder tractar "favorablement" Valls. Ans al contrari, va assetjar i combatre la vila.

El dia 11 de novembre, ens consta que el lloctinent general era instal·lat en un monestir als afores de Valls, des d'on havia requerit novament els pobles

46. PIE (*op.cit.* p.110-111) publica íntegrament aquest document. També el reproduceix íntegrament FORT, E. a *Noticia Històrica d'una singular intuïció medieval. La comunitat de pobles del Camp de Tarragona*, Barcelona, 1975, doc. núm. 33 ps.289-291. FORT, a més, reproduceix alguns altres documents que va publicar PIE sobre aquesta qüestió.

47. ACA, Reg. 1589 f. 204r.

48. Ib., f. 205r.

de Camp a prestar obediència al cambrer⁴⁹.

La crida que havia fet uns dies abans des de Constantí potser no havia tingut massa ressò, ja que en que feia una de nova. Respecte a això sabem que Tarragona, el dia 9, havia acordat fer una resposta per mitjà dels advocats de la ciutat i, per bé que desconeixem el text, hem de pensar que havia de ser favorable al paborde.

Bernat de Vilademany, conjuntament amb Berenguer de Tornamira, va combatre Valls amb força duresa. Si més no, ens consta el testimoniatge recollit el dia 14 per uns delegats de La Selva del Camp, que ens parlen de “la crueltat dels hòmens de Vayls e dolor axí en persones com en béns”, “segons que cascú de nosaltres aja vist en la vila de Vayls hont de nit e de dia la combaten ab bombardes, ab balestes e ab altre linatge d’armes, hoc no res menys tallar vinyes, arbres e totes altres fruytes e dagnificar en lur poder”⁵⁰.

Però Valls no va resistir i no va poder ser pres. El setge havia d’acabar el 17 de novembre, quan va arribar una ordre reial de “sobressehiment”.

L’actitud de la Selva del Camp i Alcover.

El cas de la Selva del Camp està força ben documentat gracies al treball de Pié⁵¹: el dia 7 de novembre van arribar a la vila dos canonges, Francesc Virgili i Guillem Ramon, amb l’ordre del paborde -datada a Barcelona el dia 4- de mantenir els dominis de la pabordia -La Selva del Camp, l’Albiol- fidels a la seva causa.

De tota manera, aquests canonges també van intentar salvar els selvatans que havien estat declarats enemics del rei per aquesta causa, com era el cas del batlle local Dalmau de Llobet i també de altres de la vila. El batlle, però, va preferir quedar-se al seu lloc, al servei del paborde.

El dia 11, en Consell General es va debatre la lletra comminatòria enviada per Bernat de Vilademany des del setge de Valls. Els dos canonges van defensar el paborde i la universitat selvatana es va mostrar partidària de la causa del seu senyor.

Potser en aquest moment que els selvatans es mostraven tan segurs encara no havien començat els combats a Valls. Sigui com sigui, hom temia que Bernat de Vilademany anés contra La Selva del Camp i així el dia 12, en Consell General, s’acordava negociar la retirada de la host reial -i evitar el pillatge- mitjançant una certa quantitat de diners.

Sembla que no va caldre tirar endavant aquestes negociacions, almenys en el cas concret de La Selva del Camp; la Comuna, però sí que es va portar. De fet,

49. PIE, *op.cit.* p.104.

50. Id., ps. 106 i 108.

51. Id., ps. 99-114.

l'exemple del setge de Valls ja era de per si prou dissuasiu perquè tots els llocs s'avinguessin a obeir el lloctinent general.

El dia 14, els selvatans van anar a Valls i van tornar espordits a la seva vila. El dia 17 van ser els mateixos Canonges que van convocar el Consell General i allí van informar de les crueltats que havien vist a Valls i de la propera vinguda a la vila de Bernat de Vilademaný amb la seva host; i, per tal d'evitar la destrucció de la vila, van lliurar els selvatans de l'homenatge al paborde i els van manar que el prestessin al cambrer.

Pel que fa a Alcover, cal suposar que també es devia mantenir ferm pel paborde i que només davant els fets de Valls reconsidera la seva postura. De fet, només sabem que el dia 16 la vila retia l'homenatge en mans del cambrer⁵².

El dia 17, el cambrer, acompanyat d'una munió de gent d'armes, sortia d'Alcover per entrar a La Selva del Camp i rebre allí l'homenatge de la població. A més d'Alcover, fins aquell dia ja havien retut homenatge al cambrer el Castellnou, Riudoms, Alforja, Constantí i Vilabella.

La fi de les hostilitats.

El 28 d'octubre el Consell tarragoní, davant la imminent arribada de la host reial al Camp, segons hem vist, va proposar al paborde i al Capítol fer una ambaixada conjunta al rei, i, a més, es demanava als canonges que hi anessin "ab creu alçada e ab sobrepellices vestits".

El paborde hi va estar d'acord i es va preparar el viatge⁵³. Pel que fa al Camp, el dia 30 era elegit el representant comunal a aquesta ambaixada, càrrec que va recaure en un selvatà⁵⁴. El dia 2 de novembre, finalment, l'ambaixada va sortir per mar cap a Barcelona⁵⁵.

Un cop a Barcelona, va demanar una audiència al rei, però no el va voler rebre.

El dia 4 el paborde va enviar els canonges Francesc Virgili i Guillem Ramon, amb plens poders, per tal de mantenir la fidelitat a la seva causa dels llocs propis de la Pabordia, els qual ja hem vist més amunt com el dia 7 ja eren a La Selva del Camp.

El dia 9, arribaven a Tarragona les primeres notícies de la negociació que es portava a Barcelona i, certament, la resposta reial era taxativa: "lo senyor rey los havia respost que volia que Tarragona fos sua"⁵⁶.

52. Id., p.108.

53. Hom suposa que havia de ser en aquest moment quan el paborde va concedir una absolució a favor dels vassalls de la Mitra, per tal de tenir-los al seu favor (BLANC, *op.cit.* v.II p.67; MORERA, *op.cit.* v.II p.621).

54.- PIE, *op.cit.* ps.101-102.

55.- MORERA, *op.cit.* v.II p.620.

56.- *Actes*, v.6 p.57.

Finalment, directament o indirecta, el rei es va avenir a negociar amb el paborde, sempre però, a partir de la base que la ciutat de Tarragona havia de ser un domini exclusivament reial. La causa que menava el rei a mantenir aquesta postura, segons Morera, era la seva malaltia, ja que els metges li aconsellaven que es traslladés a Tarragona i era depressiu per a la seva autoritat reial viure en un lloc que no fos totalment seu, de fet, és cert que el rei feia temps que estava malalt. L'any anterior, pel mes d'agost, ja havia patit unes febres terçanes que van posar la seva vida en perill. Ara, a la tardor del 1386, hi va haver un agreujament en la seva malaltia i sembla, a més -segons Tasis-, que els Fortià el volien treure de Barcelona,⁵⁷ potser tement per llur seguretat després de l'òbit del rei?.

Amb la intervenció, d'altres, del bisbe d'Elna es van establir les bases per signar una concòrdia, favorable al rei, que va tenir lloc, segons Morera, a les darreries del mes de novembre o principis de desembre.

Pensem que la concòrdia s'havia de signar força abans, perquè el dia 17 de novembre un assentament de clavaria a Tarragona ens diu que Antoni Pelegrí "ha aportat lo sobresseïment que lo senyor rey ha fet a la ciutat e al Camp, per raó de les gents d'armes e hosts que lo dit senyor havia fetes venir sobre la ciutat e Camp"⁵⁸.

Si més no aquesta notícia ens ve a dir que, almenys, ja s'havia arribat a un principi d'acord abans de la referida data de 17 de novembre.

En qualsevol cas, el 20 de novembre, l'acord entre les parts ja estava decidit. Així, el dia esmentat el rei retornava les coses al seu lloc, tot signant una lletra reconeixent l'autoritat del paborde en temps de Seu vacant⁵⁹. Tres dies més tard, Pere III signava una absolució de tota classe de penes, tant pecuniàries, com civils i criminals -entre les quals expressa, les motivades per l'acció de Berenguer de Tornamira i Bernat de Vilademany- als cònsols, jurats i prohoms de la ciutat i el Camp de Tarragona⁶⁰.

Les hostilitats al Camp, doncs, sembla que havien d'acabar el 17 de novembre, moment en què Bernat de Vilademany, després d'aixecar el setge de Valls, emprendria el camí cap a Cambrils -on consta documentat a finals de novembre-, mentre que el cambrer es retiraria a Reus, on devia pensar que podria continuar defensant la seva causa, que a partir del dia 20 ja era perduda definitivament.

57. TASIS, R. *Joan I* (Barcelona, 1959) p. 136. Respecte a la malaltia i desig reial de tenir Tarragona, BLANC (*op. cit* v.II p.67) ens diu així: "deia [el rei] li convenia molt per quant los metges li asseguraven que en sos regnes no n.i havie una altre més a propòsit y més sana per passar sa vellesa y conservar la salud".

58. Actes, v.6 p.100.

59. AHCR, Manual 1387 s/f. (24 desembre 1386).

60. ARNALL, M. "Documents de Pere el Cerimoniós referents a Tarragona i conservats en el seu Arxiu Històric Provincial" dins *Quaderns d'història tarraconense*, IV (1984), doc. núm. 36 ps.128-130.

Les dificultats del cambrer.

Segons hem dit, mentrestant s'havia negociat la retirada de la host mitjançant el pagament de diners. I sembla que Bernat de Fortià -germà de la reina Sibila- havia establert el preu de dos mil cinc-cents florins. Així, va resultar que tot i la fi de les hostilitats, la host reial sembla que no havia de marxar del Camp fins que Bernat de Fortià no cobrés la quantitat establerta. Durant el mes de desembre, aquest personatge havia de cobrar un primer termini de cinc-cents florins.

Però el final de la lluita i la concessió del perdó general van portar una sèrie de reclamacions al cambrer i als seus seguidors, com posem per cas les documentades a Reus a partir del 27 de novembre.

Al dia esmentat Miquel Vallès d'Alcover va presentar una reclamació com a arrendatari dels rèdits d'Alió: la gent d'armes havia entrat a aquesta vila i havia destruït els graners d'ordi⁶¹.

El dia 30 era Simó Vidal de Riudoms qui es presentava a Reus amb una lletra de Bernat de Vilademany -signada el dia 28 a Cambrils- tot demanant justícia contra dos donzells que havien intervingut als fets de Riudoms i que ara eren acusats de lladres.

L'1 de desembre el castlà de Reus, en Joan d'Olzinelles, es desmarcava de la sort del cambrer. En aquesta data el castlà reusenc, per mitjà del seu batlle a la vila, contestava una lletra de Bernat Pujol. Malgrat que desconeixem el text d'aquella lletra, podem suposar que el cambrer es referia a la fidelitat que, com a senyor directe de Reus, li devia el castlà sobre la fàbrega local.

Joan d'Olzinelles, després de mostrar-se "fort merevellat de la dita letra he de les coses contengudes en aquella", afirma que el cambrer no tenia cap mena de jurisdicció sobre ell i encara li recorda, finalment, "que lo dit molt honrat camerer és vedat he publicat per vedat per les esglésas del archabisbat, he de la Seu de Tarragona, per lo qual vet lo dit en Johan de Ulzinelles no és tengut de fer res que el diga ho man en cas que de res li fos tengut o estret en qualsevol manera el stant vedat".

Bernat Pujol, doncs, era "vedat"; però tanmateix continuava essent cambrer, i no solament seguia essent senyor de Reus i defensant-se des del seu castell estant -on sembla que també s'hi havien refugiat alguns compromesos amb la seva causa-, sinó tornava els homenatges que els pobles li havien prestat per la força.

En aquest sentit, només La Selva del Camp -que va retre l'homenatge salvant els drets del paborde- va retornar aviat a la jurisdicció del seu senyor. En

61. AHCR, Manual 1387 s/f. Les notícies següents corresponen a aquest manual (27, 30 novembre i 1 desembre 1386).

concret, el dia 4 de desembre⁶². La resta de llocs, i en concret Alcover, Constantí, Riudoms, Vinyols, Vilaverd, el Pla i Vilabella, així com la mateixa vila de Reus, continuaven lligats per homenatge al cambrer.

Un cop el rei va aconseguir Tarragona i va tornar la jurisdicció de l'església al paborde, el cambrer va quedar en una situació veritablement insostenible. Per tal de solucionar l'afer que ara quedava pendent, és a dir, la qüestió entre el cambrer i el paborde, es va optar per la via de la justícia i així es van nomenar uns àrbitres -el bisbe d'Elna i dos canonges barcelonins- perquè entenguessin en aquesta causa. Per la via del dret, i sense l'ajut reial, Bernat Pujol ho tenia tot perdut.

El cambrer, potser en un darrer intent, encara va demanar ajuda a la reina Sibil·la, que li va contestar, que “volem que façats e fermets tot ço e quant lo paborde e altres del Capítol han fermat e fermen”, és a dir, el pacte pel qual Tarragona restava en mans reials. I “sobre.l fet del debat qui és entre vos e lo paborde per raó del regiment, nós havem fet que sia format compromís de mossèn d'Elna [Ramon, bisbe d'Elna], de micer Pere des Pujol e de micer Pere Serra [canonges de Barcelona] qui aquella qüestió hagen determenar per dret e no en altra manera”. Tot i que per la via del dret el cambrer no tenia cap possibilitat, la reina encara le donava esperances: “lo compromís no dura sinó d'ací a Nadal, però pot sé .j. vegada allongat, e axí si conexets que us sia expedient ne profitós, fermats lo dit compromís, e volem que sàpiats que nos ho entenem haver fet per gran profit vostre e aventatge e axí creem que ho trobarets a la fi”⁶³.

Però no va ser pas com encara, a aquestes alçades, l'encoratjava la reina. Els àrbitres havien de fallar contra les pretensions del cambrer i així el dia 24 de desembre a Reus es van llegir no res menys que tres requestes gairebé seguides: el porter reial Pere Joan, a l'*ora terciarium* va presentar una lletra de Bernat de Vilademany al cambrer *constituto in castro suo*, en presència de Pere Bernat Pujol i Ramon Cau. Desconeixem, però, el contingut d'aquesta lletra. De tota manera, pensem que es podria tractar molt bé de la mateixa lletra reial que trobarem documentada tot seguit.

Més tard, *ora completorum*, Pere Joan va portar una nova lletra que va ser llegida davant del batlle del castlà i dels jurats de la vila. Es tractava de la lletra que el rei havia signat el 20 de novembre, retirant l'obediència del cambrer i restituint-la al paborde. En principi aquesta lletra no implicava cap novetat al regiment de la vila de Reus perquè la seva jurisdicció corresponia de dret al cambrer i no al paborde, és a dir, la vila havia de continuar igualment sota Bernat Pujol mentre no fos remogut de la dignitat capitular.

Després, *ora cimballi orationum*, Guillem Gerard, d'Alcover, i Pere Cort, de Constantí, Riudoms, Vinyols, Vilaverd, el Pla i Vilabella, van presentar una lletra al cambrer, que va ser llegida pel notari davant Bernat Pujol.

62. PIE, op.cit. ps.112-113.

63. ACA. Reg. 1589 f. 208r.

Aquesta lletra reproduïa en la seva primera part el mateix text de la lletra signada pel rei el dia 20 de novembre i llegida a la vila poques hores abans. Després, les viles citades recordaven que havien retut l'homenatge en mans del cambrer i, com que el rei havia revocat la situació anterior, tornant la jurisdicció al paborde, ara ells demanaven al cambrer que absolgués del sagrament de fidelitat les predites universitats i tots els seus veïns, o altrament anirien per justícia.

El cambrer va meditar uns dies la resposta i finalment, el dia 27 de desembre -"ora vesprorum"-, davant el notari i testimonis, "diu lo camerer que consultat lo senyor rey, que est prest he aperellat de obeir els seus manaments"⁶⁴.

Amb tot, de moment, ell i els seus partidaris van continuar reclosos al castell de Reus, així com al castell de Constantí -i potser també al castell de Riudoms-, que es negaven a abandonar. Per aquesta causa, i per recuperar el castell de Constantí, el paborde va fer sortir la bandera de Tarragona, però la ciutat, abans de participar en un enfrontament armat, va preferir parlar amb el cambrer. Així, el 29 de desembre, els cònsols i un veguer es van traslladar a Reus "e parlen ab lo dit camarer que vulla fer raó de si matex e no vulla conrear mal entre la ciutat e los lochs del Camp e en special en lo loch de Reus" i encara havien de demanar als jurats de Reus "de no seguir en host ne en altra manera lo dit camarer"⁶⁵.

No sabem el resultat d'aquestes negociacions, ni tampoc si es va produir o no algun combat més. Pocs dies després, a Barcelona, va morir el rei i, amb la seva mort, i amb la fi consegüent de la influència del partit dels Fortià, al Camp també havia d'acabar la resistència del cambrer i dels seus partidaris.

La mort del rei.

Segons Morera, els pactes es van fer sobre la base del repartiment del Camp: el rei cedia a la Mitra tota la jurisdicció que posseïa al Camp i, a canvi, la Mitra concedia al rei la plena jurisdicció sobre Tarragona.

Seria, doncs, en base a aquest acord -que significava el triomf del rei- que Pere III retornaria la jurisdicció de la Mitra al Paborde.

Però es va presentar un problema greu que, de fet, invalidava l'acord: el paborde, com a regent, no tenia facultats per decidir cap canvi relatiu als béns i als drets de la Mitra.

Els canonges, doncs, -seguim ara Morera- van demanar una nova audiència al rei, que no els va rebre. Aleshores, el 23 de desembre, i abans de tornar a Tarragona, van acordar trametre una lletra al rei exposant-li la situació.

64. AHCR. Manual 1387 (24 desembre 1386).

65. *Actes*, v.6 p.62.

El rei en llegir la lletra es va disgustar tant que, si no hagués estat per les dignitats que l'envoltaven, hagués fet prendre el paborde i els altres canonges.

Segons la opinió de Morera, aquest disgust va contribuir a agreujar la malaltia del rei, de la qual havia de morir pocs dies més tard⁶⁶. Sigui com sigui, el fet és que el rei, veient-se propera la mort, s'havia de penedir del mal causat a Tarragona i, en descàrrec de la seva ànima, ho va voler arranjar testamentàriament: “lo dit senyor malalt, en la malaltia de què morí, en sa confessió dix al archebisbe de Sàcer, com confessor, que com lo dit senyor rey en Pere en satisfacció de sos torts e per devoció que havie a Santa Tecla, ell donava e restituïa en franch aloua a Santa Tecla et a la Església de Tarragona, tota jurisdicció, domenge et altre qualsevol dret que ell hagués en la ciutat et Camp de Tarragona”⁶⁷. I deixava encarregat el seu fill Joan d'indemnitzar les despeses ocasionades, que ell xifrava en set mil lliures.

Epfleg

Amb la mort del rei van acabar aquest anys de dificultats per a l'església i per al Camp de Tarragona. Tanmateix, però, deixava una sèrie de qüestions a resoldre, com posem per cas el pagament dels dos mil florins que restaven per pagar d'aquells dos mil cinc-cents florins que s'havien promès a Bernat de Fortià per la retirada de les hosts. La ciutat i el Camp van negociar immediatament la qüestió per tal d'intentar estalvir-se aquest pagament tan elevat. Quedava també, entre d'altres, la qüestió del cambrer i dels seus seguidors al Camp. Molts van ser detinguts i se'ls obrien processos. Bernat Pujol va perdre la cambreria, que va ser ocupada per un cambrer legítim (Pere de Luna -el futur papa Benet XIIIè-) tan aviat com el nou rei Joan I va trancar la “indiferència” i va reconèixer el papa d'Avinyó, Climent VIIè.

Bernat Pujol, després, havia de romandre a la dignitat que posseïa a la Seu de Tarragona des d'abans del 1381, és a dir, l'ardiaconat de sant Llorenç, fins a la seva mort, esdevinguda el 18 de gener de l'any 1410⁶⁸.

Pel que fa a les relacions entre el rei i l'arquebisbe, s'entrà aviat en negociacions per a un nou repartiment jurisdiccional a la ciutat i el Camp de Tarragona, amb la creació d'un “comtat de Tarragona”. Aquestes negociacions

66. MORERA, op.cit. v.II p.609.

67. Ib., ps.626-627 i apèndix, doc. núm 33 ps.XXVII-XXIX. La llegenda ha volgut veure aquí la intervenció directa de la mateixa santa Tecla: se suposa que la santa es va aparèixer en somnis al rei i, com apunta BLANC (op.cit. v.II p.68), “li pegà una bofetada”. El rei penedit va arranjar immediatament tot el mal que havia fet. Aquesta llegenda devia néixer ben aviat, car segons VER-TAMON (*Apologia històrica legal*, p.53) ja va ser usada per sant Vicent Ferrer com a argument en una lletra tramesa al rei Martí.

68. SALVADOR, R.; RICOMA, X: “El Necrologi de la Seu de Tarragona” dins *Miscel·lània històrica catalana Scriptorium Populeti*, 3 (1970) p.354.

no van reeixir, però l'arquebisbe -el 1391- va poder comprar al rei els drets i jurisdiccions que tenia sobre els llocs del Camp.

I encara per evitar la repetició d'alguns successos lamentables de l'etapa anterior, el 1391 l'arquebisbe va permutar la seva residència dins la ciutat amb la del paborde, "ab motiu que era molt necessari al senyor archabisbe, senyor de la ciutat, tenir la fortaleza de sa habitació en un cantó o extrem de la ciutat y no en lo mig, per a ser més temut de sos subdits y poder-ser defensar dels motins y avalots del poble..."⁶⁹.

69. AHAT. Index Vell, f. 35v.